

УДК 343. 53

I. Khar

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF A SUBJECT OF CRIMES AGAINST PUBLIC SECURITY

I.O. Харь

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТА СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. З'ясування суб'єкта складів злочинів проти громадської безпеки має істотне значення для теорії кримінального права та правозастосовної практики. Це зумовлює подальше їх дослідження й переосмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам суб'єкта злочинів проти громадської безпеки присвятили свої праці такі вчені: В.О. Навроцький, В.П. Тихий, Л.М. Демидова, М.В. Семикін, В.І. Антипов, Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк. Проте до цього часу ця проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'ясуванні теоретичних і прикладних проблем суб'єкта злочинів проти громадської безпеки.

Основні результати дослідження. Проблема суб'єкта злочинів, зокрема, проти громадської безпеки, отримали певну теоретичну розробку в юридичній науці [1, с. 142–157; 2, с. 1–318; 3, с. 1–36]. У цьому сенсі суб'єктом кримінального права визнає фізичну осудну особу, що досягла до моменту вчинення злочину віку, з якого може настати кримінальна відповідальність [1, с. 142–157]. Відсутність будь-якої з цих ознак виключає склад злочинного діяння і застосування покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів проти громадської безпеки. Така значимість окреслених у назві статті суб'єктів злочинів потребує зосередження уваги на їх дослідженні, зокрема, до класифікації цих суб'єктів.

Як відомо, в юридичній літературі існують різні погляди на класифікацію суб'єктів злочину. Одні автори стверджують, що ними можуть бути як приватні, так і службові особи [4, с. 23–24]; другі – вважають, що суб'єктами злочинів можуть бути будь-які особи [5, с. 7–10]; треті – наполягають на тому,

що суб'єктом злочину можуть бути як громадяни, так і службові особи [6, с. 42]; четверті – поділяють суб'єктів на загальні і спеціальні [7, с. 544–562].

Така суперечлива класифікація суб'єктів злочину, їх тлумачення в науці кримінального права та судовій практиці не може надати допомоги правоохоронним органам і судам у справі боротьби зі злочинними проявами. Стан, що склався, викликає необхідність більш поглибленого дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта складів злочинів проти громадської безпеки.

З цією метою перш за все звернемось до термінології, що використовується авторами для позначення суб'єкта. Так, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, Г. Вольфман та ін. при визначенні суб'єкта аналізованих складів злочину використовують термін «приватна особа». На нашу думку, поняття «приватна особа» не зовсім точно відображає той зміст, який названі автори йому намагаються надати. Перед тим, як зробити спробу пояснити нашу точку зору про це поняття, слід зазначити, що в кримінальному праві зміст терміна «приватна особа» до цього часу не отримав достатньої розробки. Ним автори існуючих підручників з кримінального права, курсів кримінального права, монографічної літератури, навчальних посібників і статей називають суб'єктів деяких злочинів. При цьому вони не дають пояснення, на відміну від службової особи, які ж ознаки мають бути притаманні приватній особі. Проте розробка ознак приватної особи має не лише теоретичне, але й істотне прикладне значення, що ми й спробуємо довести на прикладі суб'єкта складу злочинів проти громадської безпеки. Щоб отримати з цього питання переконливу відповідь, необхідно дати тлумачення терміна «приватна особа». Згідно зі «Словарем русского языка» С. Ожегова, слово «частный, -ое» означає «являющийся отдельной частью чего либо, не общий, не типичный. Личный, не общественный, не государственный» [8, с. 806]. Близьке за значенням, хоча і більш обмежене тлумачення терміна «приватний» дає «Толковый словарь русского языка» В. Даля: «относящийся к части, общему, исключение» [9, с. 583]. Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «приватна особа» визначає так: «людина як неофіційна особа» [10, с. 1110].

З існуючих тлумачень терміна «приватна» ще не можна визначити ознаки приватної особи. В цьому контексті слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, який вважає, що для реалізації цієї мети необхідно скористатися тими приписами, що є у Кримінальному Кодексі України (ст. 364 КК), а саме: ознаками службової особи, а також ознаками неслужбової особи, що визначені в юридичній літературі [9, с. 264]. Порівнюючи зазначені ознаки і правові наслідки, що є на практиці, які стосуються як службових осіб, так і неслужбових, використовуючи для пояснення тлумачення терміна «приватна», що наводиться у словниках, можна визначити ознаки суб'єкта приватної особи як суб'єкта злочинів проти громадської безпеки [11, с. 264].

Найбільш прийнятним, на наш погляд, є визначення й обґрунтування ознак суб'єкта складу злочину через діяльність і функції суб'єкта, як це пропонують деякі автори [11, с. 264]. Що ж стосується службових осіб, які вчиняють злочини або які дають вказівку на вчинення злочину, то їх діяльність згідно зі ст. 364 КК зводиться до здійснення постійно або тимчасово функцій представ-

ників влади, виконання організаційно-господарчих функцій або до виконання таких обов'язків за спеціальними повноваженнями. Суть однієї функції полягає в безпосередньому управлінні людьми, виробничими процесами; іншої – у колі обов'язків, пов'язаних з розпорядженням і управлінням державним, комунальним або приватним майном, засобами виробництва тощо [11, с. 264].

Слід наголосити на тому, що в частини суб'єктів функції службової особи відсутні. Враховуючи це, важливо звернути увагу на те, що неможливо дати визначення неслужбової особи як суб'єкта складу задекларованих діянь без розкриття змісту виробничих чи професійних функцій, які суб'єкт виконує під час вчинення злочину. Ними є: 1) виробничі функції, в процесі яких відбувається процес виробництва; 2) професійні функції – відносно-постійний рід трудової діяльності, яка передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок. [11, с. 264]. Натомість приватна особа, як показує вивчення кримінальних справ та інших джерел, вчиняє злочин у відриві від вищезгаданих функцій, тобто не у зв'язку з роботою, що виконувалась, або зі службовими повноваженнями чи професійними функціями [11, с. 264].

Слід погодитися з твердженням, що поняття «приватна особа» і «службова особа» належать до різних систем підрахунку, а отже, їх не можна порівнювати й протиставляти [12, с.196]. Отже, методично правильно розглядати конкретні системи в конкретних умовах, тому службову особу не слід протиставляти приватній особі, оскільки ці два поняття не вичерпують об'єму поняття суб'єкт злочину [12, с. 196]. Це збігається з думкою, що при діленні певного поняття (в даному випадку поняття «суб'єкт злочину») сума об'ємів понять – дільників (посадова, непосадова і приватна особа) повинна бути рівною об'єму поняття, що ділиться. [12, с. 196]. Якщо вилучити з поняття «суб'єкт злочину» непосадову особу, то сума об'ємів поняття, що ділиться, буде неповною, тобто меншою.

Дещо іншою термінологією користується при визначенні суб'єкта злочину В. Пакутін. Так, для позначення можливих суб'єктів конкретного складу злочину дослідник використовує поняття «громадяни», не виключаючи його з кола суб'єктів і службових осіб. Ми приєднуємося до думки, що використання терміна «громадяни» в поєднанні зі службовими особами як складовими суб'єкта злочину неправомірне [12, с. 197]. Адже таке поєднання можливих суб'єктів окремого складу злочину призводить до відомої логічної помилки, тобто невідповідності членів поділу і їх перерізу, перетину, а також призводить і до другої логічної помилки – неповноти ділення.

Особливий підхід до визначення суб'єкта окремого складу злочину пропонує А. Писарев, використовуючи поняття «будь-які особи». Необхідно зважити на те, що таке позначення суб'єкта надто загальне порівняно з перерахованими і не має достатнього ступеня конкретизації, яка необхідна для правоохоронних органів. Проте таке визначення, на наш погляд, прокладає шлях для майбутнього розуміння загального суб'єкта злочину, яке буде відповідати філософській категорії «загального».

Стосовно ж поділу суб'єктів на загальний і спеціальний суб'єкти, то він лише в загальних рисах відображає соціальний і правовий статус суб'єкта аналізованих складів злочинів.

Ми переконалися в тому, що теоретичне вирішення питання про суб'єкт злочинів проти громадської безпеки має слугувати практиці боротьби зі злочинністю у цій сфері. Розробки в науці кримінального права можуть бути сприйняті практикою лише в тому випадку, якщо вони в достатній мірі конкретизовані і базуються на реальних умовах життя суспільства [11, с. 365].

Таким чином, маючи загальнотеоретичні підходи щодо суб'єкта злочинів, зокрема щодо складу злочинів проти громадської безпеки, проведемо дослідження суб'єкта злочинів в означеній сфері і з'ясуємо їх позначення (відображення) у кримінальному законі.

Аналіз норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки свідчить про різний підхід законодавця до описання суб'єктів злочинів, передбачених стст. 255–258, 251-1–258-5, 259–265, 265-1, 266–267, 267-1, 268–270, 271-1 КК України. Так, у ст. 255, ч.1 ст. 256 та ч.2 цієї статті за ознакою «повторно» (за винятком ч. 2 ст. 255, де називається службова особа, яка вчиняє ті самі дії), ст. 257, ст. 258, ч. 1 ст. 258-1 та ч. 2 ст. 258-1 за ознаками дій, передбачених частиною першою цієї статті, вчинених щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб (за винятком ч. 2 ст. 258-1, де зазначається, що «дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені ... службовою особою з використанням службового становища»), стст. 258-2, 258-3, ч. 1 ст. 258-4 та ч.2 ст. 258-4, за ознаками «ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб» (за винятком ч. 2 ст. 258-4 за ознакою «ті самі дії, вчинені ... службовою особою з використанням свого службового становища»), стст. 258-5, 259, 260, 261, ч. 1 ст. 262 та ч. 2 ст. 262, за ознаками «ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб» (за винятком ч. 2 ст. 262 за ознакою «...а також заволодіння предметами, що перелічені в ч. першій цієї статті, шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем»), ч. 3 ст. 262, 263, 263-1, 264, 265, 265-1, 266, 267 суб'єкт злочину – спеціальний, а саме: особа, на яку внаслідок виконання службових обов'язків або здійснення виробничих функцій покладено дотримання відповідних правил, ч. 1 та 3 ст. 267-1, ч. 4 ст. 267-1, за ознаками «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені ... повторно, а також якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки» (за винятком ч. 4 ст. 267-1 «вчинені службовою особою»), ст. 268, ст. 269 (у випадку, коли цей злочин вчиняється працівниками повітряного транспорту, то його дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 267 КК), ст. 270 КК (суб'єкт злочину спеціальний, а саме: особа і приватна, на яку покладено дотримуватись відповідних правил і коло таких осіб визначається КЦЗ). В інших випадках, коли йдеться про недбале і несумлінне ставлення особи до виконання службових обов'язків, що спричинило пожежу, якою заподіяло істотну шкоду чи тяжкі наслідки, тягне відповідальність за відповідною частиною ст. 367 КК, ст. 270-1 КК, суб'єкт злочину не називається.

Стосовно того, чому до цього так підійшов законодавець України, існують різні судження. Зокрема, одні автори вважають, що в більшості норм законодавець умисно не називає, а отже, надає можливість притягувати до відповідальності осіб, яким притаманний різний правовий статус (це стосується диспозицій тих складів злочинів, які відсилають нас до певних правил), в інших випадках законодавець описує диспозицію статті, де спеціально називає суб'єкта злочину [13, с. 85].

На нашу думку, Є.Н. Жевлаков, В.К. Матвійчук та інші автори лише констатують наслідки діяльності законодавця в зазначеній сфері. Все ж таки більш цінною для законотворчої, правозастосовної та наукової діяльності є не констатація наслідків діяльності законодавця, а причина, що його змусила так описувати суб'єкт злочинів проти громадської безпеки. Вирішити таку широку і важливу для теорії і практики проблему в рамках тільки цієї статті досить складно, тому що вона потребує спеціального дослідження на рівні докторських і кандидатських дисертацій (залежно і від рівня, і від об'єму узагальнення предмета цього дослідження). Ми лише науково обґрунтуємо (в загальному) стан цього питання в злочинах проти громадської безпеки, порушивши це важливе для науки кримінального права питання як постановку проблеми.

Проведений нами контент-аналіз пропозицій і доповнень до Кримінального кодексу України з подальшими змінами складів злочинів проти громадської безпеки показує, що на такі підходи законодавця до проблеми цих злочинів можна пояснити так: 1) відсутність у осіб, що залучались до підготовки законопроектів, достатнього досвіду такої роботи; 2) відсутність професіоналізму у парламентарів; 3) використання «доцільного» з точки зору законодавчої техніки того чи іншого складу злочину проти громадської безпеки; 4) поспішність у прийнятті законодавцем кримінально-правових норм, що стосуються громадської безпеки, без ґрунтовної наукової бази; 5) нечітке бачення меж дії тих чи інших кримінально-правових приписів, що нами аналізуються.

Розглянемо існуючі точки зору щодо суб'єкта злочинів проти громадської безпеки. Так, одні автори вважають, що в переважній більшості випадків такими суб'єктами є будь-яка особа; за деякі злочини (наприклад, терористичний акт) особа, яка досягла чотирнадцяти років [14, с. 317]; другі – до нього відносять фізичну осудну особу, яка досягла 16-річного віку, а за деякі злочини – чотирнадцятирічного віку (в деяких складах злочинів є і спеціальні суб'єкти, наприклад ст. 270 КК) [15, с. 426]; треті – стверджують, що «суб'єкт переважної більшості злочинів проти громадської безпеки – загальний. При чому за такі злочини, як бандитизм (ст. 257), терористичний акт (ст. 258), крадіжку, грабїж, розбій і вимагання предметів злочину, передбаченого ст. 262, відповідальність настає з 14-річного віку. Вчинення службовою особою сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ч. 2 ст. 256), втягнення у вчинення терористичного акту (ч. 2 ст. 258-1), сприяння вчиненню терористичного акту (ч. 2 ст. 258-4) передбачено як кваліфікуюча ознака цих посягань, а порушення вимог режиму радіаційної безпеки службовою особою – як особливо кваліфікуюча ознака (ч. 4 ст. 267-1); суб'єктом при-

власнення предметів злочину, передбаченого ст. 262, або заволодіння ними шляхом зловживання службовим становищем може бути особа, якій вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та радіоактивні речовини були ввірені чи передані у відання, або службова особа; відповідальність за порушення ряду спеціальних правил несуть лише особи, на яких покладено спеціальний обов'язок дотримуватися цих правил» [16, с. 355]; четверті – наполягають на тому, що суб'єктом злочинів проти громадської безпеки є фізична осудна особа, яка досягла певного віку, але для більшості суспільно небезпечних діянь цього розділу – це 16 років (утім для деяких злочинів такий вік становить 14 років) [17, с. 394].

Опрацювання наведених вище точок зору щодо визначення суб'єкта злочинів у діяннях проти громадської безпеки свідчить, що всі вони важливі для кримінально-правової доктрини. В цьому сенсі слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, що це стосується таких положень, як: 1) залежність таких суб'єктів від виробничої діяльності; 2) відповідальність за такі злочини службових осіб, які мають обов'язок стежити за дотриманням певних правил; 3) як спеціально зобов'язана особа [11, с. 273].

Слід зазначити, що незважаючи на те, що ці положення хоча і є певним досягненням у дослідженні суб'єкта складів злочинів проти громадської безпеки, але вони лише підтверджують перелік суб'єктів, запропонований вище: службова, неслужбова або приватна особа. Отже, винятком з цього є те, що з положення службових і неслужбових осіб необгрунтовано вилучають лише якусь одну або дві функції та їх переважно ідеалізують, разом з тим усі з вищезазначених точок зору не позбавлені тих недоліків, що нами критикувались в опублікованих працях і цій статті при розгляді загальнотеоретичних проблем, що стосуються суб'єкта злочину взагалі і досліджуваних діянь, зокрема.

Апелюючи до переліку суб'єктів складів злочину проти громадської безпеки, здійснимо їх безпосереднє дослідження. Спочатку звернемося до діянь, суб'єктом яких можуть бути службові особи. В чинному КК України до них належать ті, які прямо в статтях цього розділу передбачають суб'єктом цього злочину службову особу: 1) «дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені ... службовою особою з використанням службового становища» ч. 2 ст. 258-1 КК України; 2) «ті самі дії, вчинені ... службовою особою з використанням свого службового становища» ч. 2 ст. 258-4 КК України; 3) «а також заволодіння предметами, що передбачені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» ч. 2 ст. 262 КК України; 4) «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені службовою особою...» ч. 4 ст. 267-1 КК України. Проте констатація того факту, що за визначеними в законі ознаками цієї групи складів злочинів є службові особи, не дає працівникам правоохоронних органів та й іншим юристам певного уявлення про нього. З метою поглибленого дослідження звернемося до цих суб'єктів у юридичній літературі. Суб'єктом першого злочину В.П. Тихий, М.К. Гнетнев, А.О. Данілевський, В.О. Навроцький називають службову особу, яка вчиняє дії, передбачені частиною першою цієї статті [18, с. 298; 17, с. 405; 16, с. 366]. Щодо ч. 2 ст. 258-4 КК В.П. Тихий, М.К. Гнетнев,

А.О. Данілевський, А.А. Вознюк, О.В. Хуторянський зазначають, що за вчинення дій, тобто сприяння вчиненню тероризму, як зазначено у диспозиції ч. 2 цієї статті, несе службова особа з використанням свого службового становища [18, с. 302; 17, с. 405; 19, с. 592]. Стосовно такого ж суб'єкта злочину, передбаченого ч.2 ст. 262 КК, А.А. Вознюк, О.В. Хуторянський, В.П. Тихий, В.О. Навроцький, М.К. Гнетнев, А.О. Данілевський, В.Н. Шевчук упевнені, що суб'єктом за означеною вище ознакою є службова особа, яка вчиняє заволодіння вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем [19, с. 599; 18, с. 308; 20, с. 804; 17, с. 411; 15, с. 436]. Що стосується суб'єкта злочину за означеною ознакою ч. 4 ст. 267-1 КК, В.П. Тихий, А.А. Вознюк, О.В. Хуторянський, В.О. Навроцький, М.К. Гнетнев та А.О. Данілевський однозначно заявляють, що таким є службова особа, яка вчинила дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті за ознакою «вчинені службовою особою» [18, с. 317; 19, с. 610; 20, с. 815; 17, с. 425].

Аналіз таких суб'єктів, як службові особи у перерахованих нами діях свідчить, що їх автори повторюють їх у вигляді ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 258-1, ч. 2 ст. 258-4, ч. 2 ст. 262, ч. 4 ст. 267-1 КК України та не розкривають ознаки такого суб'єкта. Усе це дає підстави усунути виявлені недоліки.

Згідно з ч. 3 ст. 18 КК України «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, якими особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [21].

Наразі звернемося до діянь, передбачених розділом IX Особливої частини КК, суб'єктом яких можуть бути спеціальні суб'єкти, а саме: особа (службова чи неслужбова або приватна особа), на яку покладено обов'язок дотримуватися відповідних правил. В чинному КК України до них належать передбачені: 1) ст. 267. Порушення правил поведінки з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами; 2) ст. 270. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки.

Так, Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк стверджують, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 267 КК, – спеціальний, а саме: особа, на яку внаслідок виконання службових обов'язків або здійснення виробничих функцій покладено дотримання відповідних правил [22, с. 609]; М.К. Гнетнев, А.О. Данілевський наполягають на тому, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 267 КК, – спеціальний, особа, на яку покладено обов'язки щодо дотримання відповідних правил [17, с. 424]; В.О. Навроцький заявляє, що суб'єктом злочину, передбачено-

го ст. 267 КК, є особа, на яку покладено обов'язки з дотримання відповідних правил [20, с. 813]; В.П. Тихий упевнений, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 267 КК, – спеціальний: особа, яка має дозвіл на поводження з цими предметами та у зв'язку з цим зобов'язана дотримуватися правил поводження з ними; В.І. Антипов стверджує, що суб'єктом порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або інших правил поводження з ними, а також незаконного пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем (ч. 1 і ч. 2 ст. 267) є особи, яким вибухові речовини чи радіоактивні матеріали були довірені по службі або які мали доступ до них згідно з виробничими функціями і які у зв'язку з цим були зобов'язані виконувати правила поводження із зазначеними речовинами та матеріалами [23, с. 604].

Аналіз існуючих точок зору надає нам можливість виокремити з них позитивні положення: 1) це особи, яким вибухові речовини чи радіоактивні матеріали були довірені по службі або, які мали доступ до них згідно з виробничими функціями (мали дозвіл на поводження з ними) і які у зв'язку з цим були зобов'язані виконувати правила поводження із зазначеними речовинами та матеріалами.

Стосовно суб'єкта злочину порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК) існують такі судження: 1) Так, Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк заявляють, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 270 КК, – спеціальний, а саме: особа (службова і приватна особа), на яку покладено обов'язки дотримуватися відповідних правил (недбале й несумлінне ставлення особи до виконання своїх службових обов'язків, що спричинило пожежу, якою заподіяно істотну шкоду чи тяжкі наслідки, може тягнути відповідальність за відповідною частиною ст. 367 КК) [22, с. 614]; 2) М.К. Гнетнев, А.О. Данілевський стверджують, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16 років і на яку покладено обов'язки з дотримання відповідних правил [17, с. 428]; 3) В.П. Тихий упевнений, що суб'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 319]; 4) В.І. Антипов наполягає на тому, що суб'єктом цього злочину можуть бути як службові так і приватні особи [23, с. 611]; 5) В.О. Навроцький упевнений, що суб'єктом цього злочину є особа, на яку покладено обов'язки з дотримання відповідних правил [20, с. 818].

Аналіз існуючих точок зору надає нам можливість виокремити такі позитивні положення: 1) що це фізична осудна особа; 2) що це службова приватна та неслужбова особа; 3) особи, на яких покладені обов'язки щодо дотримання спеціальних правил.

Наступним кроком у нашому дослідженні буде звернення до діянь, суб'єктом яких можуть бути як неслужбові, так і приватні особи. До таких злочинів належать ті, що передбачені такими статтями: ст. 255. Створення злочинної організації; ч. 1 ст. 256 (сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності); ст. 257. Бандитизм; ст. 258. Терористичний акт; ч. 1 ст. 258-1 (втягнення у вчинення терористичного акту); ст. 258-2. Публічні заклики до вчинення терористичного акту; ст. 258-3. Створення теро-

ристичної групи чи терористичної організації; ч. 1 ст. 258-4 (сприяння вчиненню терористичного акту); ст. 258-5. Фінансування тероризму; ст. 259. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; ст. 260. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань; ст. 261. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення; ч. 1 та 3 ст. 262 (викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або службовим становищем); ст. 263. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; ст. 263-1. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв; ст. 264. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів; ст. 265. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами; ст. 265-1. Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію; ст. 266. Погроза вчинити викрадення або використати радіоактивні матеріали; ч.1, 2 та 3 а також ч. 4 за ознакою «дії, передбачені частиною першою, другою або третьою цієї статті, вчинені ... або повторно, а також якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки» [21]; ст. 268. Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини; ст. 269 Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин; ст. 271-1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства. Проте констатація того факту, що суб'єктами цієї групи складів злочину є неслужбові або приватні особи, не дає працівникам правоохоронних органів, судам та й іншим фахівцям, певного уявлення про нього.

Так Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк заявляють, що суб'єкт злочину, передбачений такими статтями, є: ст. 255 КК – загальний, а саме: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; ст. 256 КК – загальний; ст. 257 – фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку (оскільки законом встановлено відповідальність за сам факт організації банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визначається виконавцем злочину, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона у подальшому не брала участі в діяльності банди) [22, с. 585]; ст. 258 КК – особа, якій до вчинення злочину виповнилося 14 років [22, с. 585]; ст. 258-1 КК – загальний [22, с. 590]; ст. 258-2 КК – загальний [22, с. 590]; ст. 258-3 КК – загальний [22, с. 591]; ст. 258-4 КК – загальний [22, с. 592]; ст. 258-5 КК – загальний [22, с. 593]; ст. 259 КК – загальний [22, с. 595];]; ст. 260 КК – загальний (за окремі злочини, вчинені під час нападів у складі воєнізованого чи збройного формування у випадках, передбачених ч. 2 ст. 22 КК, відповідальність настає з 14-річного віку) [22, с. 597]; ст. 261 КК загальний [22, с. 598]; ст. 262 КК – у разі вчинення цього злочину шляхом крадіжки, грабежу, розбою і вимагання є осудна особа, яка досягла 14-річного віку, а в інший спосіб – 16-річного – загальний суб'єкт (привласнення та заволодіння шляхом зловживання службовим становищем вчиняються спеціальним суб'єктом) [22,

с. 599]; ст. 263 КК – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [22, с. 601]; ст. 263-1 КК – загальний [22, с. 603]; ст. 264 КК – загальний [22, с. 604]; ст. 265 – загальний [22, с. 605]; ст. 265-1 КК – загальний [22, с. 607]; ст. 266 КК – загальний [22, с. 607]; ч.1-3 ст. 267-1 КК – загальний [22, с. 610]; ст. 268 КК – загальний [22, с. 612]; ст. 269 КК – загальний (вчинення таких дій працівниками повітряного транспорту потрібно кваліфікувати за ст. 276 КК. Особи, на яких покладено обов'язок дотримуватися правил перевезення вибухових речовин та які вчинили дії, передбачені ст. 267 КК) [22, с. 613]; ст. 270-1 КК – загальний [22, с. 616]. Натомість В.О. Навроцький стверджує, що суб'єктом злочинів цієї групи є: ст. 255 КК – загальний (особа віком від 14 до 16 років може нести відповідальність лише за окремі злочини, вчинені у складі такої організації (наприклад, за грабіж, заповдіяння тяжкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження)) [20, с. 784]; ч.1 ст. 256 КК – загальний; ст. 257 КК – осудна особа, яка досягла 14-річного віку [20, с. 788]; ст. 258 КК – осудна особа, яка досягла 14-річного віку [20, с. 790]; ст. 258-1 КК суб'єкт втягнення у вчинення терористичного акту, як і злочинів, передбачених статтями 258-2– 258-4 – загальний [20, с. 792]; ст. 258-5 КК з суб'єктом не визначився автор [20, с. 796-798]; ст. 259 КК – загальний [20, с. 799]; ст. 260 КК – загальний (за окремі злочини, вчинювані в ході нападів у складі воєнізованого чи збройного формуванні у випадках, передбачених ч.2 ст. 22, відповідальність настає з 14-річного віку) [22, с. 800]; ст. 261 КК – загальний [20, с. 802]; ст. 262 КК – вчинення цього злочину шляхом крадіжки, грабежу, розбою і вимагання, може бути осудна особа, яка досягла 14-річного віку, а у разі його вчинення в інший спосіб – 16-річного віку [22, с. 804]; ст. 263 КК – загальний [20, с. 807]; ст. 263-1 будь-яка особа, якій виповнилося 16 років [20, с. 311]; ст. 264 КК – загальний [20, с. 808]; ст. 265 КК – загальний [20, с. 810]; ст. 265-1 КК – загальний [20, с. 811]; ст. 266 КК – загальний [20, с. 812]; ст. 267-1 КК – загальний (вчинення вказаних діянь службовою особою є підставою для застосування ч.4 ст. 267-1) [20, с. 815]; ст. 268 КК – загальний [20, с. 816]; ст. 269 КК – загальний [20, с. 817]; ст. 270-1 КК – загальний [20, с. 817]; ст. 270-1 КК – загальний [20, с. 821]. У той же час В.П. Тихий під суб'єктами цієї групи злочинів розуміє наступні положення: ст. 255 КК – фізична особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 290]; ст. 256 КК за ч.1 цієї статті – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку (за ч. 2 цієї статті – тільки службова особа або особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 256 КК, повторно – ч. 1 ст. 32 КК) [18, с. 291]; ст. 257 КК – будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку (оскільки законом встановлено відповідальність за сам факт організації банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визнається виконавцем злочину, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона в подальшому не брала участі в діяльності банди) [18, с. 295]; ст. 258 КК – будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку [18, с. 296]; ст. 258-1 КК – загальний – особа, що досягла 16-річного віку [18, с. 298]; ст. 258-2 КК – будь-яка особа, якій виповнилося 16-ть років [18, с. 299]; ст. 258-3 КК будь-яка особа, якій до вчинення злочину виповнилося 16 років [18, с. 301]; ст. 258-4 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 302]; ст. 258-5 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 304]; ст. 259 КК – будь-яка

особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 304]; ст. 260 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 305]; ст. 261 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 307]; ст. 262 КК – за умови викрадення, вимагання і розбою – будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку, за умови привласнення і заволодіння шляхом шахрайства – особа, яка досягла 16-річного віку (суб'єкт привласнення – спеціальний, а саме особа, у правомірному віданні якої були зазначені вище предмети) [18, с. 308]; ст. 263 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 309]; ст. 263-1 КК – будь-яка особа, якій виповнилося 16 років [18, с. 311]; ст. 264 КК – особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 312]; ст. 265 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 312]; ст. 265-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 313]; ст. 266 КК – будь-яка особа [18, с. 314]; ст. 267 КК – суб'єктом незаконного пересилання поштою або вантажем вибухових, легкозаймистих та їдких речовин або радіоактивних матеріалів може бути будь-яка особа [18, с. 315]; ст. 267-1 КК за ч.1-3 ст. 267-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 317]; ст. 268 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 318]; ст. 269 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 318]; ст. 270 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 319]; ст. 270-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 323].

Аналіз існуючих точок зору щодо діянь, де суб'єктами злочину можуть бути як неслужбові, так і приватні особи в розділі IX Особливої частини Кримінального кодексу України свідчить, що їх автори, зокрема Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк, В.О. Навроцький, В.П. Тихий, мають подібні погляди стосовно суб'єкта деяких злочинів. Це стосується суб'єкта таких злочинів: ст. 255 КК – фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; ст. 257 – осудна особа, котра досягла 14-річного віку; ст. 258 КК – особа, яка досягла 14-річного віку; ст. 262 КК – вчинення цього злочину шляхом крадіжки, грабежу, розбою і вимагання, може бути особа, яка досягла 14-річного віку, а в разі його вчинення в інший спосіб – 16-річного віку. Крім того, мають подібні погляди на суб'єкт злочинів у деяких діяннях, зокрема Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк та В.О. Навроцький. Це стосується суб'єкта таких злочинів: ст. 256 КК – загальний суб'єкт; ст. 258-1, 258-2, 258-3, 258-4 КК – загальний суб'єкт; ст. 259 КК – загальний суб'єкт; ст. 260 КК – загальний суб'єкт; ст. 261 КК – загальний суб'єкт; ст. 263 КК – загальний суб'єкт; ст. 265 КК – загальний суб'єкт; ст. 265-1 КК – загальний суб'єкт; ст. 266 КК – загальний суб'єкт; ч. 1-3 ст. 267-1 КК – загальний суб'єкт; ст. 268 КК – загальний суб'єкт; ст. 269 КК – загальний суб'єкт; ст. 270 КК – загальний суб'єкт.

Певною мірою інше тлумачення суб'єкта деяких злочинів цієї групи пропонує В.П. Тихий. Так, за ч. 1 ст. 256 КК таким суб'єктом є будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 258-2 КК – будь-яка особа, якій виповнилося 16 років; за ст. 258-3 КК будь-яка особа, якій до вчинення злочину виповнилося 16 років; за ст. 258-4 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 258-5 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 259 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 260 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 261 КК – особа, яка досягла 16-річного віку; за

ст. 263 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [18, с. 309]; за ст. 263-1 КК – будь-яка особа, якій виповнилося 16 років; за ст. 264 КК – особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 265 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 265-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 266 КК – будь-яка особа; за ст. 267 КК – за незаконне пересилання поштою або вантажем вибухових, легкозаймистих та їдких речовин або радіоактивних матеріалів може бути будь-яка особа; за ст. 267-1 КК за ч.1-3 ст. 267-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 268 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 269 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 270 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку; за ст. 270-1 КК – будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Аналіз існуючих точок зору стосовно суб'єкта злочинів зазначеної групи та їх зіставлення й об'єднання за подібністю у поглядах авторів і виділення відмінних за формулюванням надає нам можливість звернути увагу на помилки, які трапляються у цих судженнях. Так, Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк, В.П. Тихий, звертаючись до визначення суб'єкта злочинів, передбачених стст. 255, 257, 258 та 262 КК, відносять до них фізичну осудну особу, яка досягла певного віку кримінальної відповідальності. Незважаючи на значний доробок у цьому питанні, ці автори не звернули увагу на те, що такі визначення мали б бути доповненими такими ознаками, як «громадяни України, особа без громадянства та громадянин іноземної держави». Тоді визначення суб'єктів злочинів, передбачених стст. 255, 257, 258 та 262 КК, мало б таке формулювання: «суб'єктом цих злочинів є фізична осудна, неслужбова або приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину, зокрема для стст. 257, 258 КК, виповнилося 14 років, а для ст. 262 при вчиненні цього злочину шляхом крадіжки, грабежу, розбою, вимагання до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років, а в разі його вчинення в інший спосіб виповнилося 16 років». У той же час Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк, В.О. Навроцький при визначенні суб'єкта злочинів, передбачених статтями 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 259, 260, 261, 264, 265, 265-1, 266, чч. 1–3 ст. 267-1, 269, 270-1 КК, формулюють його словами «загальний суб'єкт». Таке визначення суб'єкта є незрозумілим і таким, що не слугує правозастосовцям.

Певною мірою більш повне визначення суб'єкта злочинів, передбачених ч.1 ст. 256, ст. 258-2, ст. 258-3, ст. 258-4, ст. 258-5, ст. 259, ст. 260, ст. 261, ст. 263, ст. 263-1, 264, 265, 265-1, ст. 266, ст. 267, ч.1-3 ст. 267-1, ст. 268, ст. 269, ст. 270, ст. 270-1 КК: «будь-яка особа, яка досягла певного віку кримінальної відповідальності». Проте термін «будь-яка особа» може свідчити про те, що це приватна, неслужбова, службова особа, що не відповідає ні законодавчому формулюванню, ні існуючим поглядам та існуючій практиці досудового слідства й судового розгляду справ цієї категорії. Крім того, таке судження позбавлене таких положень: «це фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави)». Тому суб'єктом перерахованих вище злочинів є «фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин інозем-

ної держави), якій за стст. 256, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 259 260, 261, 263-1, 264, 265, 265-1, 266, 267, ч.1–3 ст. 267-1, 268, 269, 270, 270-1 КК до моменту вчинення виповнилося 16 років».

У з'ясуванні проблеми суб'єкта складів злочинів проти громадської безпеки істотне значення мають заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, у нашому випадку вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у стст. 258–258-5 (п. 3 ч. 1 ст. 96-3 КК України), а також вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених стст. 260 та 262 КК України (п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК України) [21]. Ми зазначили підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, передбачених пп. 3 і 4 ч. 1 ст. 96-3 КК України. Ці заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права, резидентів і нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права [21].

Відповідно до ч. 2 ст. 81 ЦК України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права [24].

Згідно з приміткою до ст. 96-3 КК, під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи [21].

Фізична особа вчиняє дії від імені юридичної особи в тому випадку, коли вона в установленому законом порядку наділена юридичною особою правом виражати волю юридичної особи щодо виникнення, зміни чи припинення її прав та обов'язків [22, с. 235]. Таке право фізичної особи може виникати на підставі: 1) установчих документів, зокрема, на підставі статуту, де у ст. 48 Закону України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ зазначено, що голова правління акціонерного товариства вправі без довіреності здійснювати дії від імені товариства (інші члени правління також можуть бути наділені цим правом згідно із статутом) [25]; 2) положень закону, наприклад, згідно зі ст. 122 ЦК України кожний учасник повного товариства має право діяти від імені товариства, якщо засновницьким договором не визначено, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам [24]; 3) договору доручення або іншого договору, яким конкретній фізичній особі уповноваженим органом юридичної особи доручається діяти як її представникові, зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 136 ЦК вкладники командитного товариства можуть діяти від імені товариства тільки за довіреністю (управління діяльністю командитного товариства здійснюється повними учасниками у порядку, встановленому цим Кодексом для повного товариства, а отже довіреність від імені юридичної особи видається її органом

або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами, тобто засновницьким договором командитного товариства, передбаченого ст. 135 ЦК України) [24; 26, с. 87, 89].

Підстава, передбачена п. 3 ч. 1 ст. 96-3 КК, виникає за наявності таких трьох умов: перша – це вчинення суспільно небезпечного діяння уповноваженою особою юридичної особи; друга – таке діяння має бути вчинене від імені юридичної особи, яка уповноважила її на вчинення дій (слід погодитися з твердженням Т.М. Приходько та О.В. Смаглюком, що у цьому разі вчинення діянь в інтересах юридичної особи як умови застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, КК не передбачено) [22, с. 237]; третя – вчинення уповноваженою особою будь-якого з перерахованих у п. 3 ч. 1 ст. 96-3 КК злочинів: терористичного акту (ст. 258 КК); втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1); публічних закликів до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК); створення терористичної групи чи організації (ст. 258-3 КК); сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК); фінансування тероризму (ст. 258-5) [21].

Підстава, передбачена п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК, виникає за наявності таких трьох умов: 1) юридична особа підлягає зазначеним заходам виключно за діяння, вчинені уповноваженою нею фізичною особою; 2) суспільно небезпечне діяння має бути вчинене особою від імені та в інтересах юридичної особи, що уповноважила її на його вчинення; 3) уповноважена особа повинна вчинити будь-які зі злочинів, передбачених статтями 260, 262 КК [21].

Відповідно до ч. 2 ст. 96-3 КК злочини, передбачені, у нашому випадку, стст. 260, 262 КК, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності [21]. Слід погодитися з існуючою в юридичній літературі думкою, що під неправомірною вигодою в цьому випадку слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють або надають на користь юридичної особи без законних на те підстав (оскільки законодавець не визначив мінімального розміру неправомірної вигоди, яку має отримати юридична особа внаслідок вчинення її уповноваженою особою злочину, то розмір такої вигоди не впливає на кваліфікацію вчиненого злочинного діяння) [22, с. 236].

Враховуючи викладене вище, а також примітку до ст. 96-3 КК України, слід зазначити, що у випадку, коли уповноважена особа (службова особа юридичної особи) вчиняє злочин втягнення у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи або із застосуванням чи погрозою застосування насильства (ст. 258-1 КК) або вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою, тобто вчиняє названі нами вище дії з використанням службового становища, то їх дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 258-1 та за ч. 2 ст. 258-4 КК України, за ознакою «ті самі дії, вчинені ... службовою особою з використанням свого службового становища».

Стосовно інших злочинів, коли уповноважена особа (службова особа юридичної особи) вчиняє дії, передбачені статтями 258, 258-2, 258-3, 258-5 КК України, то такі дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 258-2 та ст. 364 або ст. 364-1 КК; ст. 258-3 та 364 або ст. 364-1 КК; ст. 258-5 КК та ст. 364 або ст. 364-1. У тому випадку, коли уповноважена особа (інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи), вчиняє злочини, передбачені ст. 258, ст. 258-1, ст. 258-2, ст. 258-3, ст. 258-4, ст. 258-5 КК України, то суб'єктом злочину буде приватна або неслужбова особа і її дії слід кваліфікувати як дії, передбачені цими статтями, за винятком «тих самих дій, вчинених службовою особою з використанням свого службового становища» у ч. 2 ст. 258-1 та 258-4 КК України.

Враховуючи положення п. 4 ч. 1 ст. 96-3 КК України та наявність трьох умов, сформульованих нами вище, а також примітки до цієї статті, слід зазначити, що вчинення уповноваженою особою (службовою особою юридичної особи) злочину створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань слід кваліфікувати як дії, вчинені відповідною частиною ст. 260 КК та відповідний службовий злочин, якщо такі дії, вчинені особою від імені та в інтересах юридичної особи, що уповноважила її на його вчинення. Цей злочин вважається вчиненим в інтересах юридичної особи, якщо такі дії призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності (у нашому випадку ліквідації юридичної особи – ст. 96-9 КК). У випадку вчинення злочину уповноваженою особою (службовою особою уповноваженою від імені та в інтересах юридичної особи), передбаченого ст. 262 КК, дії такої особи слід кваліфікувати лише за ознакою «Ті самі дії, вчинені... шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» (ч. 2 ст. 262 КК). Цей злочин вважається вчиненим в інтересах юридичної особи, якщо такі дії призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності (у нашому випадку ліквідації юридичної особи – ст. 96-9 КК).

У тому випадку, коли уповноважена особа (інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи) вчиняє від імені та в інтересах юридичної особи злочини, передбачені ст. 260 або 262 КК (за винятком ознаки «ті самі дії, вчинені ... шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем»), може бути приватна або неслужбова особа. Певною мірою питання визначення суб'єктів подібних злочинів на законодавчому рівні знайшло вирішення у законодавстві деяких зарубіжних держав (КК Республіки Польща [27], КК Республіки Болгарія [28], КК Швеції [29], КК Японії [30], КК Норвегії [31]).

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна констатувати: 1) що діяння проти громадської безпеки, суб'єктом яких можуть бути тільки службові особи: а) це «дії, передбачені частиною першою цієї статті ... вчинені

службовою особою з використанням свого службового становища» (ч.2 ст. 258-1 КК); б) «ті самі дії, вчинені ... службовою особою з використанням свого службового становища» (ч. 2 ст. 258-4 КК); в) «а також заволодіння предметами, що передбачені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» (ч. 2 ст. 262 КК); г) «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені службовою особою...» (ч. 4 ст. 267-1 КК); д) яким до моменту вчинення злочину виповнився вік, з якого настає кримінальна відповідальність; е) уповноважена особа (службова особа юридичної особи), яка вчиняє названі вище дії, передбачені в ч. 1 ст. 258-1 КК, ч. 1 ст. 258-4 та ч. 1 ст. 262 КК з використанням службового становища (ч. 2 ст. 258-1, 258-4; ч. 2 ст. 262 КК); 2) що діяння проти громадської безпеки, суб'єктами яких можуть бути спеціальні суб'єкти: а) ст. 267 КК. Це фізична осудна, службова, неслужбова або приватна особа, на яких покладені обов'язки щодо дотримання спеціальних правил, а для ст. 270 КК дотримання правил пожежної безпеки, та яким до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності; 3) що діяння проти громадської безпеки (службова особа юридичної особи) вчиняє дії, передбачені ст. 258, 258-2, 258-3, 258-5 КК, то їх дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 258 та ст. 364 або ст. 364-1 КК; ст. 258-2 та ст. 364 або ст. 364-1 КК; ст. 258-3 та ст. 364 або ст. 364-1 КК; ст. 258-5 та ст. 364 або 364-1 КК. У тому випадку, коли уповноважена особа (інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи) вчиняє злочини, передбачені перерахованими нами статтями, то суб'єктом злочину буде приватна або неслужбова особа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Сташис В.В., Тацій В.Я.* Суб'єкт преступлення / В.В. Сташис, В.Я. Тацій // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Общая часть. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 142–157.
2. *Павлов В.Г.* Суб'єкт преступлення / В.Г. Павлов. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 318 с.
3. *Розенко В.І., Матвійчук В.К.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук // Лекція. – Київ: Українська академія внутрішніх справ, 2004. – 37 с.
4. *Вольфман Г.* Уголовно-правовая охрана леса / Г. Вольфман // Радянське право. – 1981. – №11. – С. 23–24.
5. *Писарев А.* Правовая охрана и защита лесов / А. Писарев // Советская юстиция. – 1982. – №7 – С. 7–10.
6. *Пакутин В.* Ответственность за незаконную порубку леса / В.Пакутин // Социалистическая законность. – 1978. – №11. – С. 40–42.
7. *Наумов А.В.* Российское уголовное право. Курс лекций: В 3 т.; Т.1. Общ. часть / А.В. Наумов. – М.: Волтерс. Клувер, 2007. – 736 с.
8. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка / Под ред. – корр. НН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19 изд. испр. – М.: Рус.яз., 1987. – 846 с.
9. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Рус.яз., 1999. – Т.IV. – 779 с.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Укладач і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

11. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Азимут – Україна, 2005. – 464 с.

12. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища : Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Національна академія управління, 2011. – 368 с.

13. *Жевлаков Э.Н.* Общие вопросы квалификации преступлений в области охраны окружающей среды: Учебное пособие / Э.Н. Жевлаков. – М.: ВЮЗИ, 1986. – 86 с.

14. *Тихий В.П.* Преступление против общественной безопасности / В.П. Тихий // Уголовное право Украины. Особенная часть : [учебник] / М.И. Бажанов, Ю.В. Баулин, В.І. Борисов и др.; под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 316–342.

15. *Шевчук В.Н.* Преступление против общественной безопасности / В.Н. Шевчук // Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : [учебник] / Под ред. заслуженного деятеля науки и техники Украины, докт. юрид. наук., профессора Е.Л. Стрельцова. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – С. 426–441.

16. *Навроцький В.О.* Злочини проти громадської безпеки / В.О. Навроцький // Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.) – Вид. 2-ге, переробл. Та допов.; за ред. М.І. Мельника, В.І. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 354–384.

17. *Гнетнев М.К., Данілевський А.О.* Злочини проти громадської безпеки / М.К. Гнетнев, А.О. Данілевський // Кримінальне право (Особлива частина): [підручник]; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.]. – К. : ВД «Дакор», 2013. – С. 394–430.

18. *Тихий В.П.* Злочини проти громадської безпеки / В.П. Тихий // Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2015. – С. 285–324.

19. *Вознюк А.А., Хуторянський О.В.* Злочини проти громадської безпеки / А.А. Вознюк, О.В. Хуторянський // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К. : Юрінком Интер, 2016. – С. 579–617.

20. *Навроцький В.О.* Злочини проти громадської безпеки / В.О. Навроцький // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид. переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – С. 783 – 821.

21. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року №2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

22. *Приходько Т.М., Смаглюк О.В.* Злочини проти громадської безпеки / Т.М. Приходько, О.В. Смаглюк // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К. : Юрінком Интер, 2016. – С. 579–617.

23. *Антипов В.І.* Злочини проти громадської безпеки / В.І. Антипов // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р.; за ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2002. – С. 579–623.

24. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№40-44. – Ст. 356.
25. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №49. – Ст. 682 (Із змінами, внесеними згідно із Законом №2692-XII (2692-12) від 14.10.92 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 662; Декретом № 24-92 від 31.12.92 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №11. – Ст. 94.
26. Цивільний кодекс України: Коментар / Харитонов Є.О., Зубар В.М., Білоусов Ю.Ю. та ін.; відповідальний ред. д.ю.н., професор Є.О. Харитонов. Х.: ТОВ «Одисей», 2003. – 856 с.
27. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Centei Press», 2001.– 234 p.
28. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2001.– 298 p.
29. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002.– 366 p.
30. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002.– 226 p.
31. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002.– 366 p.

REFERENCES

1. *Stashys V.V., Tatsii V.Ya.* Subekt prestuplenija / V.V. Stashys, V.Ya. Tatsii // Ugolovnoe pravo Ukrainskoj SSR na sovremennom jetape. Obshhaja chast'. – K.: Naukova dumka, 1985. – S. 142–157.
2. *Pavlov V.G.* Subekt prestuplenija / V.G. Pavlov. – SPb.: Izd-vo «Juridicheskij centr Press», 2001. – 318 s.
3. *Rozenko V.I., Matviichuk V.K.* Subiekt zlochynu / V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk // Lektsiia. – Kyiv: Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 2004. – 37 s.
4. *Vol'fman G.* Ugolovno-pravovaja ohrana lesa / G. Vol'fman // Radianske pravo. – 1981. – №11. – S. 23–24.
5. *Pisarev A.* Pravovaja ohrana i zashhita lesov / A. Pisarev // Sovetskaja justicija. – 1982. – №7 – S. 7–10.
6. *Pakutin V.* Otvetstvennost' za nezakonnuju porubku lesa / V.Pakutin // Socialisticheskaja zakonnost'. – 1978. – №11. – S. 40–42.
7. *Naumov A.V.* Rossijskoe ugolovnoe pravo. Kurs lekcij : V 3 t.; T.1. Obshh. chast' / A.V. Naumov. – M. : Volters. Kluver, 2007. – 736 s.
8. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka / Pod red. – korr. NN SSSR N.Ju. Shvedovoj. – 19 izd. ispr. – M. : Rus.jaz., 1987. – 846 s.
9. *Dal' V.* Tolkovij slovar' zhivogo velikoruskogo jazika. – M. : Rus.jaz., 1999. – T. IV. – 779 s.

10. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. I dopov.) / Ukladach i holov. red. V.T. Busel. –K.: Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.

11. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia) : Monohrafiia / V.K. Matviichuk. – K. : Azymut – Ukraina, 2005. – 464 s.

12. *Matviichuk V.K.* Teoretychni ta prykladni problemy kryminalno – pravovoi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha : Monohrafiia / V.K. Matviichuk. – K. : Natsionalna akademiia upravlinnia, 2011. – 368 s.

13. *Zhevlakov Je.N.* Obshhie voprosy kvalifikatsii prestuplenij v oblasti ohrany okruzhajushhej sredey: Uchebnoe posobie / Je.N. Zhevlakov. – M.: VJuZI, 1986. – 86 s.

14. *Tihij V.P.* Prestuplenie protiv obshhestvennoj bezopasnosti / V.P. Tihij // Ugolovnoe pravo Ukrainy. Osobennaja chast' : [uchebnik] / M.I. Bazhanov, Ju.V. Baulin, V.I. Borisov i dr.; pod red. M.I. Bazhanova, V.V. Stashisa, V.Ja. Tacija. – K.: Jurinkom Inter, 2003. – S. 316–342.

15. *Shevchuk V.N.* Prestuplenie protiv obshhestvennoj bezopasnosti / V.N. Shevchuk // Ugolovnoe pravo Ukrainy. Obshhaja i Osobennaja chasti : [uchebnik] / Pod red. zaslužennoho dejatelja nauki i tehniki Ukrainy, dokt. jurid. nauk., professora E.L. Strel'cova. – H.: OOO «Odyssey», 2002. – S. 426–441.

16. *Navrotskyi V.O.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.O. Navrotskyi // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna : [pidruchnyk] / (Yu.V. Aleksandrov, O.O. Dudorov, V.A. Klymenko ta in.) – Vyd. 2-he, pererobl. Ta dopov.; za red. M.I. Melnyka, V.I. Klymenka. – K. : Atika, 2008. – S. 354–384.

17. *Hnietniev M.K., Danilevskiy A.O.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / M.K. Hnietniev, A.O. Danilevskiy // Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna): [pidruchnyk]; za red. O.O. Dudorova, Ye.O. Pysmenskoho. – [2-he vyd.]. – K. : VD «Dakor», 2013. – S. 394–430.

18. *Tykhyi V.P.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.P. Tykhyi // Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: [pidruchnyk] / Yu.V. Baulin, V.I. Borisov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. prof. V.Ya. Tatsiia, V.I. Borisova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd., pererobl. I dopov. – Kh.: Pravo, 2015. – S. 285–324.

19. *Vozniuk A.A., Khutorianskyi O.V.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / A.A. Vozniuk, O.V. Khutorianskyi // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za zah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Chernaia. – K. : Yurinkom Inter, 2016. – S. 579–617.

20. *Navrotskyi V.O.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.O. Navrotskyi // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd. pererobl. ta dopov. – K.: Yurydychna dumka, 2012. – S. 783–821.

21. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25–26. – St. 131.

22. *Prykhodko T.M., Smahliuk O.V.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / T.M. Prykhodko, O.V. Smahliuk // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za zah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Chernaia. – K. : Yurinkom Inter, 2016. – S. 579–617.

23. *Antypov V.I.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / V.I. Antypov // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: za stanom zakonodavstva ta postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 1 hrudnia 2001 r.; za red. S.S. Yatsenko. – K.: A.S.K., 2002. – S. 579–623.

24. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – №№40-44. – St. 356.

25. Pro hospodarski tovarystva: Zakon Ukrainy vid 19 veresnia 1991 roku № 1576-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1991. – №49. – St. 682 (Iz zminamy, vneseny my zghidno iz Zakonom №2692-XII (2692-12) vid 14.10.92 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1992. – №48. – St. 662; Dekretom № 24-92 vid 31.12.92 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1993. – №11. – St. 94.

26. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Komentar / Kharytonov Ye.O., Zubar V.M., Bilousov Yu.Yu. ta in.; vidpovidalnyi red.. d.iu.n., profesor Ye.O. Kharytonov. Kh.: TOV «Odysei», 2003. – 856 s.

27. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg: "Yundicheskyy Centei Press", 2001. – 234 p.

28. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2001. – 298 p.

29. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002. – 366 p.

30. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002. – 226 p.

31. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: "Yuridicheskyy Center – Press", 2002. – 366 p.

Харь І.О. Теоретичні і прикладні проблеми суб'єкта складів злочинів проти громадської безпеки

У статті проводиться ґрунтовне дослідження складів злочинів проти громадської безпеки, передбачених розділом IX Особливої частини Кримінального кодексу України, та доводиться істотна значимість такого аналізу для теорії кримінального права й правозастосовної практики, що зумовлює подальше їх дослідження та переосмислення.

Ключові слова: злочини проти громадської безпеки, суб'єкт злочину, службова особа, неслужбова особа, приватна особа, використання свого службового становища, юридична особа, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Харь И.А. Теоретические и прикладные проблемы субъекта составов преступлений против общественной безопасности

В статье проводится детальное исследование составов преступлений против общественной безопасности, предусмотренных разделом IX Особенной части Уголовного кодекса Украины, и доказывается существенная значимость такого анализа для теории уголовного права и правоприменительной практики, что обуславливает дальнейшее их исследование и переосмысление.

Ключевые слова: преступления против общественной безопасности, субъект преступления, должностное лицо, неслужебное лицо, частное лицо, использование своего служебного положения, юридическое лицо, меры уголовно-правового характера в отношении юридических лиц.

Khar I. Theoretical and Applied Problems of a Subject of Crimes against Public Security

In this article subjects of crimes against public security, provided for by the Chapter IX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, are researched. The importances of such analyze for the criminal law theory and law enforcement practice, which determines further research and realization, is proved.

Key words: *Crimes against Public Security; Subject of a Crime; Administrative Official; Nonpublic Individual; Private Individual; Appropriation of the Official Position; Legal Entity; Criminal Prosecution of Legal Entities*

Стаття надійшла до редакції 22.09.2016.